

Nieuwpoort 2025

De mentaliteit is nauwelijks veranderd. Alleen de kleren, de taal en de manier waarop pijn wordt toegebracht zijn veranderd.

Mensen hebben nog steeds buitenstaanders nodig. Een buitenstaander is handig. Je kunt er je eigen angst, frustratie en onvervulde dromen in stoppen. Je kunt zeggen dat hij anders spreekt, anders leeft, zich anders kleedt, anders werkt. Je kunt hem elke dag opnieuw laten voelen dat hij nooit echt één van hen zal zijn.

Daarom eindigde het verhaal van Jeanne Panne niet vierhonderd jaar geleden.

Ze wandelt nog altijd over de promenade van Nieuwpoort. Ze zit nog altijd aan de tafeltjes van cafés. Ze woont nog altijd achter de muur, werkt naast ons en kruist elke dag ons pad.

Alleen haar naam is veranderd.

Want Jeanne Panne was nooit een verhaal over hekserij.

Het was een verhaal over eenzaamheid.

Over een mens die eerst als anders werd gezien en daarna door de gemeenschap stap voor stap werd gedwongen om die rol te dragen.

De zee herinnert zich alles. Ze herinnert zich alle vrouwen en mannen die door de eeuwen heen vreemden werden

in hun eigen leven. En ze herinnert zich nog iets. Dat brandstapels nooit echt verdwenen zijn. Ze branden alleen niet meer met vuur.

De zee herinnert zich alles

Ik kwam dertien jaar geleden naar de zee. Ik had een koffer, een paar woorden Nederlands en de naïeve overtuiging dat een mens opnieuw kan beginnen als hij maar ver genoeg reist. De zee leek een goede plek voor zo'n nieuw begin. De zee vroeg niemand waar hij vandaan kwam. Het maakte haar niet uit wat je achternaam was, hoe je accent klonk of hoeveel geld je op je rekening had. Ze kwam en ging. Dag na dag. Jaar na jaar. Onverschillig.

In het begin dacht ik dat de mensen hier hetzelfde waren.

Ik vergiste me.

Nieuwpoort rook naar zout, gebakken vis en geld. In de zomer vulden de straten zich met toeristen. In de winter joeg de wind zo hard tussen de gebouwen door dat het leek alsof hij de hele stad uit haar fundamenteën wilde rukken en in zee gooien.

Ik hield van die wind. Hij was eerlijk. Hij deed zich niet anders voor dan hij was. In tegenstelling tot mensen.

Door de jaren heen leerde ik de taal. Ik leerde de gewoonten. Ik leerde wanneer ik moest spreken en wanneer het beter was om te zwijgen. Ik kende elke

straat, elk steegje en elke winkel. En toch was soms één enkele vraag genoeg.

Waar kom je vandaan?

Er zat niets kwaads in die vraag. Echt niet. Mensen stelden haar met een glimlach. Uit nieuwsgierigheid.

Maar na zoveel jaren begon ik te begrijpen dat het antwoord altijd een onzichtbare grens trok.

Jullie en wij. Gast en gastheer. Nieuwkomer en lokale bewoner.

Een mens kan ergens dertien jaar wonen. Rekeningen betalen. Werken. Lachen en huilen. Van dezelfde zee houden. En toch is soms één korte vraag genoeg om hem eraan te herinneren dat hij nog altijd geen deel uitmaakt van het landschap.

De zee vroeg nooit iets. Misschien hield ik daarom meer van haar dan van de meeste mensen.

Waar kom je vandaan? Sommige vragen klinken onschuldig. Dit is er één van. Mensen stelden ze overal. In winkels, op het werk, op feestjes, in de rij bij de bakker.

Altijd met een glimlach. Altijd beleefd. Altijd alsof het antwoord er niet toe deed. Maar dat deed het wel. Enorm zelfs. In de eerste jaren antwoordde ik graag. Polen. Ik zei het met trots. Soms vertelde ik ook uit welke stad ik kwam. Ik sprak over mijn familie, over sneeuw en over mijn kindertijd. Over dingen die voor mij belangrijk waren.

Mensen luisterden. Knikten. Glimlachten. En gingen daarna gewoon verder met hun eigen gesprekken. Niets kwaads. Ze waren gewoon thuis. Ik niet. Het vreemdste was dat die vraag moeilijker werd naarmate ik langer in België woonde.

Want waar kwam ik eigenlijk vandaan?

Uit Polen? Ja.

Maar het Polen dat ik me herinnerde bestond niet meer. Het was veranderd. Net zoals ik.

Uit België? Ook niet.

Zelfs na al die jaren waren er momenten waarop ik me voelde als iemand die per ongeluk op een vreemd feestje was beland en niet wist waar ze haar jas moest neerleggen.

Er waren dagen waarop dat me niets uitmaakte. Ik hield van de anonimiteit. Ik hield ervan om een beetje aan de zijlijn te staan. Te kijken. Te luisteren. Verhalen van mensen te verzamelen zoals schelpen op het strand.

Maar soms waren er avonden waarop de eenzaamheid zonder te vragen naast me aan tafel kwam zitten.

Ze schreeuwde niet. Ze maakte geen scène. Ze was er gewoon.

In een kop thee en een leeg appartement.

In een telefoon die stil bleef.

De zee kent zulke avonden. In november loopt de promenade leeg. Restaurants doven vroeger hun lichten. Meeuwen schreeuwen harder dan anders en de wind blaast zand over de betonnen wandelpaden.

Plots ziet de hele stad eruit alsof iemand vergeten is dat ze bestaat.

Ik wandelde dan graag. Misschien omdat verlaten plekken eerlijk zijn.

Ze doen niet alsof ze gelukkig zijn.

Op een avond bleef ik staan bij het standbeeld van Jeanne Panne. Ik was er al honderden keren voorbijgelopen. Maar die dag keek ik er anders naar. Ik probeerde me de vrouw achter de legende voor te stellen.

Een vrouw van vlees en bloed. Geen heks. Geen figuur op een informatiebord. Een mens.

Ik vroeg me af of zij zich soms ook een buitenstaander voelde. Of zij ook het gevoel had dat ze een andere taal sprak dan iedereen om haar heen. Of zij ook op een dag begreep dat mensen meer van verhalen houden dan van de waarheid.

De Buitenstaander

De zee ruiste ergens achter de duinen en ik wist toen nog niet dat de antwoorden op die vragen me jarenlang zouden blijven achtervolgen. Wie ben ik wanneer niemand mijn kindertijd kent? Waar is thuis wanneer je verlangt naar een plek waar je niet naar terug wilt? Hoe

lang moet je in een nieuw land wonen voordat je ophoudt een buitenstaander te zijn?

In het begin dacht ik dat het genoeg was om de taal te leren. Mensen zeggen altijd dat dat de sleutel is. Leer spreken zoals zij. Leer hun grappen begrijpen. Leer hun gewoonten kennen. En dan valt alles vanzelf op zijn plaats. Dat gebeurde niet.

Ik werkte toen in een winkel. Ik was nieuw op het werk, nieuw in het land, nieuw in de stad, nieuw overall. Elke ochtend kwam ik binnen met een glimlach en elke avond ging ik naar huis, moe niet zozeer van het werk, maar van het voortdurende opletten op mijn eigen woorden. Eén woord. Eén letter. Soms was dat genoeg.

Op een dag wilde ik tegen een klant zeggen dat ze er schattig uitzag. Een klein compliment. Niets bijzonders. Tenminste, dat dacht ik. Talen hebben echter hun eigen gevoel voor humor, vooral wanneer je dat het minst kunt gebruiken. Een paar minuten later lachte iedereen om mijn vergissing. Het bleek dat ik een woord verkeerd had uitgesproken. Zo verkeerd dat er in plaats van een compliment iets uitkwam wat je uit beleefdheid beter niet herhaalt. Ik stond daar rood als een tomaat terwijl ik de ene lachbui na de andere hoorde. Ik lachte met hen mee. Wat moest ik anders doen? Huilen?

Na verloop van tijd begon ik te merken dat een mens ergens jarenlang kan wonen en toch een onzichtbaar naamkaartje op zijn voorhoofd blijft dragen. De buitenstaander. Niemand ziet het, niemand spreekt erover, en toch weet iedereen dat het er is.

Mijn burens waren beleefd. Belgen zijn vaak beleefd. Maar beleefd is niet hetzelfde als hartelijk. Ze zeiden goedendag. Ze glimlachten. Ze zwaaiden. En daarna sloten ze de deur. Tijdens de eerste maanden dacht ik dat ze tijd nodig hadden. Na een jaar hadden ze nog steeds tijd nodig. Na enkele jaren begon ik te vermoeden dat vooral ik tijd nodig had om te begrijpen dat sommige deuren nooit opengaan. Niet omdat iemand je niet mag. Je hoort gewoon niet bij de verhalen die zich al generaties lang aan de andere kant afspelen.

Het liefst had ik mensen die ook ergens vandaan kwamen. Polen. Portugezen. Roemenen. Nederlanders. Fransen. Ieder van ons was hier aangekomen met een ander verhaal, maar we kenden allemaal dat korte moment van aarzeling na de vraag: "Waar kom je vandaan?" Omdat we wisten dat het antwoord nooit eindigt bij de naam van een land. Achter die twee woorden schuilen families, afscheid, heimwee, herinneringen en plaatsen die met elk jaar echter werden in onze herinnering dan in de werkelijkheid.

's Avonds ging ik naar de zee. Daar waren geen burens. Geen taalvergissingen. Geen onzichtbare naamkaartjes. De zee stelde geen vragen. De zee oordeelde niet. De zee had belangrijker zaken aan haar hoofd dan waar ik vandaan kwam. Ik ging op de natte stenen zitten en keek naar de golven. Ze kwamen van ver en keerden terug naar waar ze vandaan waren gekomen. Ze hoorden overal thuis en nergens tegelijk.

Misschien voelde ik me daarom bij de zee meer thuis dan waar dan ook. Zij was de enige die niet probeerde te beslissen of ik van hier was of niet. Ze verwachtte geen

uitleg. Ze stelde geen vragen. Ze liet me gewoon bestaan.

En soms denk ik dat juist dát het dichtst in de buurt komt van de betekenis van thuis.

Nergens helemaal thuis

Het ergste was niet dat ik vertrok.

Het ergste was dat ik na verloop van tijd niet meer wist waar ik moest terugkeren.

Toen ik nog in Polen woonde, droomde ik van vertrekken. Ik dacht dat het leven ergens anders eenvoudiger zou zijn, groter, meer van mij. Toen ik in België ging wonen, begon ik heimwee te krijgen naar Polen. Dat klinkt banaal. Het klinkt als het verhaal van duizenden emigranten. Alleen begreep ik na jaren iets waar niemand in het begin over praat.

Het land waarnaar we verlangen bestaat niet.

Alleen de versie ervan die we in onze herinneringen bewaren.

Soms ging ik terug naar Polen. Voor een paar dagen. Voor de feestdagen. Voor familiebezoeken. Voor begrafenissen. Elke keer voelde ik hetzelfde vreemde steekje vanbinnen. De steden zagen er anders uit. De straten leken kleiner. Bekende winkels verdwenen en op hun plaats verschenen nieuwe gebouwen. De kinderen van mijn vrienden werden volwassen. De tijd ging verder, ook toen ik er niet was.

Ik wandelde door de plekken van mijn jeugd als een toerist.

Ik wist waar ik moest afslaan. Ik kende de straatnamen. Ik herkende de geur van de bakkerij.

En toch voelde het alsof iemand mij had binnengelaten in een stad die gebouwd was op herinneringen.

Het meest verbaasde mij de taal.

Ik sprak nog steeds Pools. Ik droomde nog steeds in het Pools. Ik dacht nog steeds in het Pools wanneer ik moe was of gelukkig. En toch ontbraken mij soms woorden. De eenvoudigste woorden. Woorden die vroeger vanzelf kwamen. Ik stopte midden in een zin en voelde plots dezelfde schaamte die mij tijdens mijn eerste maanden in België had vergezeld.

Alsof iemand stilletjes een stukje van mijn stem had gestolen.

In België was ik de Poolse.

In Polen was ik die uit België.

Nergens was ik gewoon mezelf.

Mensen vragen emigranten vaak of ze zich al thuis voelen. Het is een vreemde vraag. Alsof thuis een adres is. Alsof je het kunt invullen op een formulier, het juiste vakje kunt aankruisen en de zaak daarmee geregeld is.

Voor mij hield thuis na verloop van tijd op een plaats te zijn.

Het werd de geur van koffie bij zonsopgang. De stem van een dierbare aan de telefoon. Een oude foto. Een lied dat me plots vijftien jaar terug in de tijd bracht. Het werd de zee.

De zee was het enige dat nooit van gedachten veranderde. Ze was er toen ik aankwam. Ze was er toen ik huilde van heimwee. Ze was er toen ik lachte om mijn eigen mislukkingen. Ze was er toen ik alles wilde opgeven en terug wilde keren naar een land dat eigenlijk niet meer bestond.

En ze was er ook toen ik iets veel moeilijkers begon te begrijpen.

Dat ik misschien nergens meer naar kon terugkeren.

Niet omdat Polen er niet meer was.

Maar omdat dezelfde versie van mij niet meer bestond.

Emigratie verandert een mens langzaam. Zo langzaam dat je het bijna niet merkt. Jaar na jaar neemt ze sommige dingen weg en geeft ze andere terug. Ze vermengt talen. Herinneringen. Dromen. Tot je op een dag beseft dat je tegelijkertijd bij twee plaatsen hoort en bij geen van beide.

Dat was het moment waarop ik voor het eerst echt geïnteresseerd raakte in Jeanne Panne.

Ik wist toen nog niet dat haar verhaal me maandenlang zou blijven achtervolgen. Ik wist niet dat er tussen ons een onzichtbare draad bestond, gespannen over vierhonderd jaar.

Ik wist maar één ding.

Als mensen zich haar na zoveel eeuwen nog steeds herinnerden, dan ging het niet alleen over hekserij.

Het ging over eenzaamheid. Over uitsluiting. Over de prijs die iemand betaalt voor anders zijn.

En dat was een taal die ik maar al te goed kende.

De Fluistering

Niemand heeft ooit recht in mijn gezicht gezegd dat ze me niet mochten. Dat is niet hoe het hier werkt. Veel dingen gebeuren tussen de woorden, in blikken, stiltes en beleefde glimlachen waar vaak veel meer achter schuilt dan je zou willen zien. Het duurde lang voordat ik dat begreep. Ik ben opgegroeid op een plek waar mensen ruzie konden maken, elkaar doodverklaren en een uur later samen aan tafel zaten alsof er niets was gebeurd. Hier was conflict eleganter. Beschaafder. En juist daardoor veel moeilijker te herkennen.

Ik werkte toen in een winkel. De dagen leken op elkaar. Klanten, leveringen, de kassa, gesprekken over het weer. Belgen kunnen over het weer praten met een betrokkenheid die je normaal alleen verwacht bij staatszaken, zeker aan zee, waar de windrichting soms belangrijker lijkt dan politiek. In het begin dacht ik dat iedereen vriendelijk was. Ze hielpen me. Ze verbeterden mijn fouten. Ze legden woorden uit die ik niet kende. Ze lachten samen met mij. Pas later begon ik te begrijpen dat er een subtiel verschil bestaat tussen lachen mét iemand en lachen óm iemand. De grens is dun en bijna onzichtbaar, vooral wanneer je nog bezig bent een taal te

leren en elke dag probeert te bewijzen dat je je plaats verdient.

Op een dag stapte ik de personeelsruimte binnen en het gesprek viel onmiddellijk stil. Niet geleidelijk. Niet op een natuurlijke manier. Alsof iemand het met een mes had doorgesneden. In één seconde vond iedereen plots iets anders om te doen. Iemand roerde in zijn koffie. Iemand keek op zijn telefoon. Iemand anders leek opeens gefascineerd door het uitzicht buiten het raam. Niemand keek naar mij. Ik kende dat mechanisme maar al te goed. Wanneer een gesprek precies stilvalt op het moment dat jij binnenkomt, is de kans groot dat het net over jou ging.

Even probeerde ik mezelf ervan te overtuigen dat ik overdreef. Dat ik te gevoelig was. Dat het toeval was. Mensen hebben een opmerkelijk talent om dingen te verklaren die ze eigenlijk niet willen zien. Toen hoorde ik mijn eigen achternaam. Uitgesproken net iets anders dan anders, met dat typische kantelen van het hoofd. Alsof het iets exotisch was. Alsof het de naam was van een vreemd wezen dat na een storm op het strand was aangespoeld. Er zat geen openlijke vijandigheid in. Zelfs geen spot. En toch deed het pijn.

Een mens heeft geen grote gebaren nodig om te begrijpen dat hij anders is. Soms is één blik genoeg. Eén stilte. Eén seconde aarzeling. Uit zulke kleine dingen wordt het gevoel van vreemd zijn opgebouwd. Niet uit geschreeuw. Niet uit beledigingen. Maar uit dingen die zo klein zijn dat het bijna onmogelijk wordt om ze aan iemand anders uit te leggen.

Die avond ging ik naar de zee. Het was november. Het strand was bijna leeg en de wind sleurde droge grassen

uit de duinen over het zand. Aan de horizon flikkerden de lichten van schepen, vanop die afstand als stilstaande sterren net boven het water. Ik ging op een natte bank zitten en keek lange tijd voor me uit. Het was toen dat ik voor het eerst dacht aan iets wat ik eerder nooit had begrepen.

Elk verhaal begint met een vertelling, nooit met de waarheid. Iemand zegt iets. Iemand voegt een detail toe. Iemand anders vult de rest in. Na een paar weken herinnert niemand zich nog hoe het begon, maar iedereen is ervan overtuigd dat hij het einde kent. Een roddel groeit als een golf. Onderweg verzamelt ze nieuwe elementen, tot ze uiteindelijk groter wordt dan de persoon over wie ze gaat.

De zee ruiste onverstoorbaar voort, alsof ze dit verhaal al eeuwen kende. Een paar straten verder stond het standbeeld van Jeanne Panne, een vrouw die eeuwen geleden beschuldigd werd van onmogelijke dingen. Ik kende haar geschiedenis toen nog niet goed, maar ik begon wel het mechanisme te begrijpen dat haar had gecreëerd. Voor er een menigte verschijnt, is er altijd eerst een fluistering. Voor er een oordeel komt, is er altijd eerst een roddel. En voordat iemand een monster wordt, moet hij eerst een buitenstaander worden.

Wat zeggen de mensen?

Nieuwpoort 1645

Jeanne hield niet van de markt. Niet omdat ze niet van mensen hield. Door de jaren heen had ze bijna iedereen leren kennen en ze wist dat de inwoners van Nieuwpoort daar niet alleen kwamen voor vis, groenten of brood. Ze